

N.Y.C. TIME

שריפת חמץ ער"ש - 11:38
סוף זמן אכילת חמץ - 10:20
סוף זמן ביטול חמץ - 11:38
זמן הדלק"ג מוצ"ש - 8:32
דף היומי לא' פסח: **מכות ה'**

בס"ד, ש"ק פ' צו - ערב פסח - שנת תשפ"ה לפ"ק

חג הפסח

קיום מצות סיפור יציאת מצרים ע"י סיפור קריעת ים סוף

הנה נחלקו המג"א (או"ח סו"י ס"ז) עם החתם סופר (בהגותו על שו"ע שם) אם מקיימים מצות זכירת יציאת מצרים [ששייכת בכל השנה] ע"י הזכרת קריעת ים סוף - המג"א סובר דיצא, והחת"ס סופר דלא יצא משום דאין זה "יום צאתך מארץ מצרים".

ויש לעיין - האם לפי החת"ס יוצאים סיפור יציאת מצרים בליל פסח במה שמספרים אודות קריעת ים סוף?

בפשטות י"ל דקריעת ים סוף הוא חלק מסיפור יציאת מצרים, בפרט למאן דאמר ד"מתחיל בגנות" היינו "מתחילה עובדי ע"ז היו אבותינו" שמתחיל מתרה אבי אברהם, "ומסיים בשבח" היינו "ועתה קרבנו המקום לעבודתו", דהיינו מתן תורה. א"כ, כיון שקריעת ים סוף היתה קודם מתן תורה בוודאי נכלל בתוך השתלשלות הדברים שבין "מתחילה עובדי ע"ז" ובין: "ועתה קרבנו". א"כ, אע"ג דבוודאי אין לצאת מצות זכירת יציאת מצרים בסיפור תרח שעבד ע"ז מ"מ זהו חלק של סיפור יציאת מצרים. כמו כן, אף אם נסבור דאין לצאת ידי חובת זכירת יציאת מצרים בהזכרת קריעת ים סוף, מ"מ אפשר דיש לצאת סיפור יציאת מצרים ע"י סיפור קריעת ים סוף.

ויש להביא רא"י נוספת לדברינו ממה שמאריך בעל ההגדה להביא מחלוקת התנאים אודות כמה מכות לקו על הים. ואם אין קריעת ים סוף חלק מסיפור יציאת מצרים, למה לו להאריך בהגדה אודות מחלוקת זו? אלא על כרחק שסיפור קריעת ים סוף הוא חלק של מצות סיפור יציאת מצרים.

מצה אם היא זכר לעבדות או לחירות

מקשים העולם: האם מצה היא זכר לעבדות או זכר לחירות? הנה בתחילת ההגדה אומרים: "הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים וכו'". נראה מזה שהיא זכר לעבדות. אמנם, לקמן בהגדה אומרים: "מצה זו שאנו אוכלים וכו' על שום שלא הספיק בצקם להחמיץ עד שגאלם הקב"ה וכו'". משמע מזה שהמצה היא זכר לחירות.

ושמא י"ל שהמצה שמניחים על השלחן בשעת אמירת ההגדה [שמתחלת ב"הא לחמא עניא" שאומרים לאחר יחץ ויש שם המצה הפרוסה שמורה על "מה עני דרכו בפרוסה"] עד שמכסים המצות באמירת: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" - היא משום עבדות. [ועיין במועדים וזמנים (ח"ג סי' רנ"ד) בשם הגרי"ז זצ"ל מבריסק, שעיקר חובת ההגדה לאומרה על המצה,

וכשם שיש מצוה לומר קידוש על היין, כך יש מצוה לומר הגדה על המצה. ועיין במועדים וזמנים שם שמעורר: מאחר שמצות מצה בפרוסה דוקא, וכדדרשינן: מה דרכו של עני בפרוסה, וזהו חיוב מעיקר הדין לצאת מצות מצה בליל פסח בפרוסה, ומבואר בשו"ע דמגלה המצות בשעה שעונין עליה דברים, והיינו אמירת ההגדה, א"כ ראוי לגלות בשעת אמירת הגדה את הפרוסה וכו' ואח"כ בשעת המוציא ולחם משנה להניחה באמצע בין השלימות דוקא. ומסיים בעל מועדים וזמנים: אבל תמהני שלא מצאתי כעת בפוסקים שיבואו שהדין כן, וכמדומה שלא נהגו כן].

והמצה שאוכלים ושומרים עליה את ההלל [ויש אומרים שמכיון שמחלקים ההלל - תחילתה קודם האכילה וסופה לאחר האכילה - הרי האכילה נחשבת כחלק מן ההלל] היא זכר לחירות. וזה מדויק במה שאומרים: "מצה זו שאנו אוכלים וכו' על שום שלא הספיק וכו' עד שגאלם הקב"ה וכו'".

אכילת לשון מיובשת ביום שני של פסח

המג"א (ריש סי' ת"צ) מביא מהשל"ה שיש לעשות ביום שני של פסח בסעודה איזה דבר זכר לסעודת אסתר, ובחק יעקב ובפמ"ג איתא: וסימן - "וישבות המן ממחרת באכלם וגו'" (יהושע ה:יב).

במנהגי חתם סופר (תומר דבורה פ"י אות י') מובא שהחת"ס הי' אוכל ביום זה לשון מיובש, זכר לתליית המן.

ואפשר לומר דאכל לשון מיובש [שתולים אותו באויר כדי לייבשן] ולא סוג אחר מיובש כדי לרמז מה שאחז"ל (מגילה יג:) ליכא דידע לישנא בישא כהמן וכו'.

וכן מציינו במרגלים שדיברו לשון הרע, כתוב אודותם: "וימותו האנשים מוציא דיבת הארץ רעה במגפה לפני ה'" (במדבר יד:לז), ופירש"י: באותה מיתה ההגונה להם מדה כנגד מדה, הם חטאו בלשון, ונשתרבו לשונם עד טיבורם, ותולעים יוצאין מלשונן ובאים לתוך טבורם וכו'.

ושמא יש להוסיף, דהלשון הרע של המן הי': "ישנו מן המצות" (מגילה שם), ולכן נוהגים להיות ערים בשני לילות הראשונים של פסח ועוסקים בהלכות פסח וביציאת מצרים ומספרים בנסים ובנפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו "עד שתחטפנו שינה" (כדאיתא בשו"ע או"ח סי' תפ"א סע' ב'), ואנו ישנים "מן המצות", ר"ל מתוך קיום המצות.

מתים שהחי' יחזקאל (בהפטרת היום)

מענין הוא שבכל יום אנו מזכירים מתים שהחי' יחזקאל בכל תפילה. כיצד? הריטב"א בב"מ (פה): מביא מהרב רבי שלמי' ז"ל שכתב דג' פעמים מזכיר תחיית המתים ב"אתה גבור" [לבד מחתימת הברכה: "בא"י מחי' המתים"] ב' פעמים קמאי ["מחי' מתים אתה רב להושיע", ו"מחי' מתים ברחמים רבים"] על שם שעבר [העבר] על שם שהחי' הקב"ה את יצחק שנעקד, ורצה אברהם לשוחטו והקב"ה החייהו וצוהו שלא יגע בו [זה מרומז ב"מחי' מתים ברחמים רבים"], ועל שם אליהו ואלישע שהחי' מתים, או על ידי יחזקאל שהחי' מתים בבקעת דורא וכו'. אבל תחיית המתים דסוף הברכה - "ונאמן אתה להחיות מתים" הוא על שם העתיד, שנאמן אתה להחיות מתים לעתיד לבוא וכו'.

כתבו התוס' (פסחים ג: ד"ה מאליה): יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל, י"ל שלא הי' לו קרקע. והקשה הגר"א, דהא בתוס' (ב"ב מד: ד"ה דלא) כתבו שם יש אומרים דאין לך אדם מישראל שלא יהי' לו קרקע בארץ ישראל. ותיירץ הגר"א ע"פ הגמ' (סנהדרין צב:): לענין מתים שהחי' יחזקאל שהם היו מבני אפרים שמיהרו את הקץ ויצאו ממצרים ל' שנים קודם הגאולה. ואחרי שהחי' אותם יחזקאל, עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. ועמד ר' יהודה בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם [של בני אפרים], והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם.

והנה יש מחלוקת אם ארץ ישראל נתחלקה ליוצאי מצרים או לבאי הארץ - אבל בני אפרים שייצאו קודם הגאולה ממצרים ולא באו לארץ בימי יהושע, לכולי עלמא לא קיבלו חלק בארץ, וממילא ריב"ב שהי' מבני בניהם לא הי' לו חלק בארץ, וממילא הי' פטור מעלי' לרגל (פסחים ח:). עיין בזה בשו"ת בית יצחק (חיו"ד סי' נ"ה).

ועיין בסידור אוצר התפילות בסדר ההושענות של שבת "יקרך עמם מעביריך", דאיתא שם: ומתי התחילה מצות תפילין לנהוג בישראל? אמר הגר"ה יהושע ליב דיסקין ז"ל מבריסק (ולכאורה מקורו הוא באיזה מדרש) שתיכף אחר שגמרו לאכול את פסחיהם ונשאר להם זמן רב עד שעת יציאתן, אמר להם משה פרשת "קדש לי כל בכור", והזהירם על מצות תפילין - והי' לאות על ידכה ולטוטפות בין עיניך, והם הלכו תיכף ועשו להם תפילין מעורות הפסחים וגדיהם. ומאז והלאה היו הולכין מוכתרין בתפיליהם כל זמן מצותן. ולפי דעתו ז"ל זהו שיסד הפייטן כאן: "יקרך עמם מעביריך" - הם התפילין וכו' כי בזכות התפילין ניצולו משטף מים רבים [בים סוף].

ולפ"ז הי' מקום לומר שכשם שבני אפרים שלא יצאו ממצרים לא קיבלו חלק בארץ, וממילא הי' ריב"ב פטור מעלי' לרגל, כמו כן, מכיון שלא היו בני אפרים במצרים בליל יציאת מצרים כשנצטוו על מצות תפילין הי' מקום לחשוב שבני בניהם לא תהי' להם כל כך שייכות למצות תפילין. ולכן, כדי להוציא מן הלב "הוה אמינא" כזאת הראה ריב"ב לכל את התפילין של בני אפרים שהחי' יחזקאל.

לדעת חכמי פרובנציה שהביא הטור (או"ח סוס"י רצ"ב ובסי' תכ"ב) [דכיון שבאותה תפילה לא יצא ידי חיוב שלא התפלל אותה כדנה, כמי שלא התפלל כלל דייגינן לין]. ועיין בס' הליכות שלמה.

טעה ובירך שהחינו בקידוש ליל שביעי של פסח

בס' הליכות שלמה (מועדים ימי הפסח, פ"י סע' ט"ו) איתא בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: טעה ובירך שהחינו בקידוש ליל שביעי של פסח, שותה היין, ואין ברכה זו נחשבת כהפסק בין ברכת הגפן לשת"י.

בהערות דבר הלכה (הערה כ"א) מבואר: שהרי הגדר של הפסק בין הברכה לשת"י הוא מטעם היסח הדעת, והרי זה דומה למי שאומר "גביל לתורי" - דלא הי' הפסק כמבואר בברכות (מ.) - ונזכר שכבר מכר את השור, שנכתבאר במקום אחר (מנחת שלמה קמא סי' כ') דכיון שלפי טעותו הי' סבור שחייב לומר כן קודם האכילה, אין זה הפסק.

ועיין במקראי קודש על פסח (ח"ב סי' ס"ב) שכותב הגרצ"פ פראנק זצ"ל: עובדא הי' באחד שטעה ובירך ברכת שהחינו בקידוש של שביעי של פסח, ולפני ששתה היין הרגיש בטעותו, ונסתפק אם מותר לו לשתות הכוס, דברכת שהחינו שבירך בטעות הי' הפסק לברכת היין. והגרש"ז אויערבאך אמר דלא הי' הפסק וטעמו ונימוקו עמו, שהרי הגדר של הפסק בין הברכה לשת"י הוא מטעם היסח הדעת מהברכה, ובנ"ד שסבור הי' שהוא חייב לברך ברכת שהחינו אין כאן היסח הדעת.

והנה מדברי המג"א (סי' רע"א ס"ק ל"ב) יש להוכיח כן דכל שהוא סבור שהוא חייב לעשות כן לא הי' הפסק, שכתב שם: כתוב בפסקי מהרא"י אם קידש על מים וסבר שהוא יין, יחזור ויקדש, אע"ג דקידוש על היין דרבנן, גם במילי דרבנן צריך לחזור, ואם הי' דעתו לשתות יותר א"צ לברך שנית בורא פרי הגפן. ולכאורה קשה, דהרי הקידוש שעשה על המים לא הי' קידוש ואמאי לא הי' הפסק בין ברכת בורא פרי הגפן לשתית יין אחר. וע"כ שכיון שסבור שהוא יין וצריך לקדש עליו, לכן לא הי' הפסק [דאין כאן היסח הדעת]. אולם בהגהות הגרעק"א שם על השו"ע הקשה כן על המג"א, ומקושת הגרע"א יש להוכיח להיפך.

וכעין זה אמרתי להגרש"ב וורנר על שאלתו באחד שהבדיל, ולפני שתית הכוס נזכר שכבר יצא יד"ח, אי ברכת המבדיל הי' הפסק לברכת בורא פרי הגפן על הכוס ואם מותר לשתות היין.

ועיין עוד בזה בס' שמירת שבת כהלכתה (פמ"ז סע' מ"ג ובהערה רט"ו).

דקדוק בזמן

אחד מהלימודים העיקריים של יציאת מצרים הוא חשיבות הזמן.

המצוה הראשונה שקבלו בני ישראל בתור עם היא מצות קידוש החודש - "החודש הזה לכם ראש חדשים". ופירש הספורנו: מכאן ואילך יהיו החדשים שלכם לעשות בהם כרצונכם.

וכתב מו"ר הגר"ר אברהם פאם זצ"ל בספר עטרה למלך (עמ' קמ"ו):

שכח יעלה ויבוא

בספר מצות המאה ברכות כהלכתה (פ"ב סע' ט') איתא: מי ששכח יעלה ויבוא או הזכרה אחרת והוכרח לחזור ולהתפלל, הברכות שבשתי התפילות עולות למאה ברכות וכו'. בהערה י"ד כתוב: כן כתוב בקונטרס מאה ברכות, ששמע ממו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א שמרן החזו"א זצ"ל הורה כן, והטעם משום דגם התפילה הראשונה יש לה שם תפילה אף דאינה תפילה ראוי' וחייב להתפלל שנית כדי לתקנה. וזהו אף

בשורה נפלאה היא עד מאד - הזכות להשתמש בזמן כרצונו של אדם בעל הזמן! זהו עומק פשוטה של חירות, ונועם טובתה - בעלות הזמן הוא יסוד האושר של החיים, ואשרי מי שיודע לנצל ברכת הזמן כראוי!

חשיבות דקדוק בזמן מצינו בכמה וכמה עניינים השייכים לפסח: יציאת מצרים קרה בזמן מדויק: "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (יב:מא). ופירש"י: מגיד שכיון שהגיע הקץ, לא עכבן המקום כהרף עין וכו'.

וכן מובא בכמה מקומות (תיקונו זוהר דף טו; זוהר חדש פ' יתרו דף טל. גורי האריז"ל, אור החיים הקדוש פ' שמות, מהר"ל מפראג בס' גבורות ה', ועוד) שכשהגיע הזמן ליגאל לא יכלו להתמהמה, כי היו שקועים במ"ט שערי טומאה, ואילו נשארו עוד זמן מועט במצרים היו נכנסים לשער הנו"ן ולא היו יכולים ליגאל עוד. ועיין בעקידה (שער מ"ג) דכיון דהקב"ה חישב את הקץ ומנה את הארבע מאות שנה מלידת יצחק ולא מעת שירדו בני"י למצרים, ובאמת לא נשלם זמן הראוי שהיו צריכים להיות במצרים והוכרח להוציא קודם הזמן, לכן אנו סובלים עד עכשיו, שכל הגלויות עד היום באות להשלים את זה שיצאו בני"י קודם הזמן הראוי. ועיין בבית הלוי פ' בא, שלכן מזכיר הרמ"א (או"ח סי' תע"ו סע' ב') את המנהג לאכול ביצה בליל פסח כיון שהוא מאכל אבלים, ותשעה באב לעולם חל באותו יום בשבוע שחל יום ראשון של פסח, והטעם הוא דכיון דנגאלו ממצרים קודם הזמן המיועד, לכן סבלו את החורבנות של בית המקדש והגלויות.

ביום שני של פסח יש לנו לימוד השייך לסכנה העלולה לבוא מאיחור המועד, והוא, דהמג"א (או"ח ריש סי' ת"צ) מביא מהשל"ה: יש לעשות ביום שני [של פסח] בסעודה איזה דבר [זכר] לסעודת אסתר, שביום ההוא נתלה המן, ובפמ"ג איתא: וסימן - "וישבות המן ממחרת באכלם וגו'" (יהושע ה:יב). ועיין בדרשות החת"ס (ח"ב עמ' 54) שכותב: דורשי רשומות אמרו: "וישבות המן ממחרת" - כי ביום ב' של פסח נתלה המן כמבואר בפ"ט ובהגדה של פסח, ובזכות המן נתלה וכו' עיי"ש. ועיין שם בהמשך דבריו שהקשה: מאי טעמא יעצו לו חכמי לתלות מרדכי ביום המחרת, ומחר בוא עם המלך שמח ולא היום מיד. והרי קמן שעיי"ז היתה מפלתו של המן - "בלילה ההוא נרדה שנת המלך וגו'", ואילו תלוהו מיד לא הי' שום מונע ומעכב.

ומביא החת"ס את דברי הילקוט שמעוני על אסתר עה"פ: "ומחר אעשה כדבר המלך" (ה:ח): מה ראתה אסתר לומר "ומחר אעשה כדבר המלך"? אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם ליפול במחר, וכן הוא אומר: "מחר אנכי נצב על ראש הגבעה" (שמות יז:ט) וכו' עיי"ש.

ואפשר לומר שזו היתה תכונת עמלק - "אשר קרץ בדרך" - שביקשו לקרר אחרים מהתלהבות בעבודת ה' ולבטל הזריות ולהכניס בתוכם עצלות - ובמקום לעשות מיד והיום, דחו את הכל עד למחרת. ולכן השתמשו משה רבינו ואסתר בתכסיסים כשלחמו בהם - "מחר אנכי נצב וגו'", "ומחר אעשה כדבר המלך". וזהו "וישבות המן ממחרת".

והנה בשם הג"ר יצחק ברייער זצ"ל אמרו שכשם ש"מאחר" אינו "בזמן", כמו כן "מוקדם" אינו "בזמן".

וענין זה חזינן מההפטרה של שבת חול המועד אודות העצמות היבשות שהחי' יחזקאל, וקריאת התורה של שביעי של פסח, שהרי אחז"ל (שמ"ר פ"כ:יא) עה"פ: "ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים (שמות יג:יז). למה? אלא שטעו שבטו של אפרים ויצאו

ממצרים עד שלא שלם הקץ ונהרגו מהם שלשים ריבוא, ולמה נהרגו? שחישבו מיום שנדבר אברהם בין הבתרים וטעו ל' שנה וכו'. והיו עצמותיהם שטוחין בדרך חמרים חמרים, שכבר הי' להם ל' שנה שיצא, עד שלא יצאו אחיהם ממצרים וכו'. אמר הקב"ה, יהיו מסבבים את הדרך כדי שלא יראו עצמות אחיהם מושלכין בדרך ויחזרו למצרים וכו'.

ועיין ברש"י עה"פ בשירת הים: "חיל אחז יושבי פלשת" (טו:יד): מפני שהרגו את בני אפרים שמהירו את הקץ ויצאו בחזקה וכו' והרגום אנשי גת.

והנה, בפ' חלק (סנהדרין צב:) איתא: מאן נינהו מתים שהחי' יחזקאל? אמר רב, אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו וכו'. ועיי"ש ברש"י.

אגב: עיין בסדר הדורות (ב' אלפים) שכתב שגנון שהי' מבני בניו של אפרים והוציא ר' אלף (כן מובא בתרגום יונתן) מבני אפרים קודם הזמן ונהרגו נתגלגל בבן כוזיבא [בר כוכבא] שג"כ נהרג [אחר שעשה מרד נגד הרומיים וטעו בו וחשבו שהוא המשיח. אמנם, עדיין לא הי' הזמן המיועד לביאת המשיח], ולעתיד לבוא יתגלגל במשיח בן יוסף שג"כ ייהרג [דעדיין אינו זמן הגאולה]. וזהו שנאמר בפ' חלק (סנהדרין צח:): אין בן דוד בא עד שיבקש דג לחולה ולא ימצא. "דג" זה משיח בן יוסף דכתיב "וידגו". "לחולה" - הם ישראל שביים בצרה. ולא ימצא, ואז יגלה בן דוד].

ובאחרון של פסח, בקריאת ההפטרה אנו מוצאים את מה שעלול לצאת ממי שמאחר את המועד. ההפטרה מתחלת בפסוק:

"עוד היום בנוב לעמוד", ובפ' חלק (סנהדרין צה:) מבואר שהי' לו לסנחריב רק יום אחד [ערב פסח] להחריב את ירושלים, ומכיון שהחליט לאחר את המלחמה עד יום ראשון של פסח, נהרגו כל חיילותיו. עוד מבואר שם (צד). שכאשר ניצולו בני ישראל מסנחריב, אילו הי' חזקיהו אומר שירה מיד הי' נעשה משיח [ונסנחריב ואשור היו נחשבים כגוג ומגוג], אבל מאחר שחימץ את ההזדמנות לא זכו לכך.

ועיין בספר בן יהוידע (סנהדרין צ"ד) שהביא מהחיד"א שבימי רבי חיים ויטל בא שר העיר, רשע בן אפו סיפון וצוה את רבי חיים ויטל שיפתח את מי גיחון שסתם חזקיהו מפני סנחריב, ואיים עליו שאם לא יעשה כן עד זמן מסויים, דמו בראשו. רבי חיים ויטל ברח לדמשק ע"י שמות הקדושים ולא עשה מה שנצטוה, ורבו האריז"ל בא אליו בחלום והוכיחו על מה שעשה, שהרי אבו סיפון הי' גלגול סנחריב, ורבי חיים ויטל הי' בו ניצוץ חזקיהו, ואילו פתח רבי חיים ויטל את מי גיחון הי' מתקן בזה את מה שסתמה חזקיהו שלא ברצון חכמים. וכשאמר הרח"ו שא"כ יחזור לירושלים ויעשה כמו שנצטוה, השיב לו האריז"ל שכבר חליף שעתא ואבד ההזדמנות לגמרי.

"למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך" (דברים טז:ג). בדרשות החת"ס סופר (ח"ב עמ' 544) לאחרון של פסח (שנת הק"צ) איתא: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך". ודרשינן (ברכות יב: לדעת חכמים): להביא לימות המשיח. כבר כתבתי במקום אחר לפי עניות דעתי לעתיד לבוא בב"א [במהרה בימינו אמן] לא יעקרו ב' ימים טובים [ר"ל: יום טוב שני] של גלויות ממקומם כלל וכלל כי זה יהי' לזכר שהיינו בגלות והעלנו ה' ופדה נפשינו מכל צרה, וכמו שכתב הרמב"ן בפרשת "החודש הזה לכם" דאע"ג דמצוה מן התורה למנות חדשים לניסן - חודש הראשון והשני וכן כולם - חודש השביעי לסימן גאולתינו ממצרים, מ"מ תיקנו נביאי בבל לחדשים שם פרסי - ניסן אייר סיון וכן כולם, לסימן שהיינו בגלות בבל ופרס וגאלנו משם, וכן נראה לי לעתיד לבוא ביו"ט שני של גלויות שנהוג אותו לזכר גלותינו

וגאולתנו ממנו. והנה, יום יציאה מארץ מצרים האמיתי איננו יום ראשון של פסח אלא יום אחרון של פסח שאנו עושים מספק, כי אז יום אחר עברם את הים, יום שאחר זה יצאו אל מדבר שור וזו יצאו מארץ מצרים כולו, ולזה, באומרו: "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיידך" - לרבות לימות המשיח, רומז ליו"ט [שני] של גלויות שהוא יום היציאה מארץ מצרים, ואינו יום טוב דאורייתא, רק של גלויות ואתו נעשה לזכרון בימות המשיח. כן נראה לי, עכ"ל.

לפי דברי החת"ס הנ"ל "יום צאתך מארץ מצרים" הוא אחר קריעת ים סוף.

אמנם קצת קשה, דבמג"א (או"ח סו"ס"י) כתוב: ואתא בגמרא (ברכות יג:) שאם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יצא [חיוב זכירת יציאת מצרים]. ונראה לי דכל שכן אם אמר שירת הים דיצא.

ובהגהות החת"ס על שו"ע כותב על דברי המג"א: ואני חוכך בזה, מפני שלא נזכר בה יום צאתנו מארץ מצרים כי אם קריעת ים סוף והתורה הקפידה "למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים" אלא שחכמינו ז"ל הוסיפו [שיש להזכיר] גם קריעת ים סוף וכו'. אבל שירת הים לחוד לא מהני וכו', עכ"ל.

ולכאורה מה שכותב החת"ס בהגהותיו על שו"ע דקריעת ים סוף אינה בכלל "יום צאתך מארץ מצרים" סותר את מ"ש בדרשותיו ד"יום צאתך מארץ מצרים" הוא לאחר קריעת ים סוף.

ושמא י"ל דבהגהותיו על שו"ע הולך לפי דרשת בן זומא ד"כל ימי חיידך" בא לרבות הלילות וזהו אליבא דהלכתא, ופשטות הכתוב מורה ד"יום צאתך מארץ מצרים" הוא ט"ו בניסן, כיון דאז נשלמה גזירת ברית בין הבתרים "כי גר יהיה זרעך וגו' ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה" כדכתיב "ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים" (שמות יב:מא).

וכן איתא בפ' מסעי: "ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום לחודש הראשון ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה לעיני כל מצרים" (לג:ג).

אמנם בדרשותיו כותב החת"ס אליבא דרבנן, דאפילו לאחר הגאולה השלימה העתידה מן הגלות, עדיין נזכר את הגאולה השלימה ממצרים - והגאולה השלימה ממצרים היתה לאחר קריעת ים סוף.

בענין שיטת הרמב"ם בטיבול המצה בחרוסת

בפ"ח מהל' חמץ ומצה (ה"ח) כותב הרמב"ם: בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם, חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור ומטבל מרור בחרוסת ואוכל. ולא ישהה אותו בחרוסת שמא יבטל טעמו, וזו מצוה מדברי סופרים. וחוזר וכורך מצה ומרור ומטבל בחרוסת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש. על הא דכתב הרמב"ם: "חוזר ומברך על אכילת מצה ומטבל בחרוסת", משיג הראב"ד: זה הבל.

ברבינו מנוח על הרמב"ם איתא: הטעם משום לפתן כדאמרינן (ברכות מ:). אין הבצוע ראשי לבצוע עד שיביאו לפתן וכו' והכא אין כאן לפתן אלא החרוסת שהיא לפניו ומשום הכי מטבל בה. ודבר זה

הוציא ממאי דאמרינן פ' ערבי פסחים (קיד:). הביאו לפניו מטבל בחרוסת עד שמגיע לפרפרת הפת. כלומר - אחר הטיבול אינו מטבל עד שמגיע לטיבול שעושה משום לפתן, דהיינו טיבול המצה, והוא שקראו פרפרת הפת.

שוב כותב רבינו מנוח: ויש שתמהו על הרב בזה, שהרי במצה לית בה קפא. ועוד, דאיכא למיחש דלמא מטבל ל' למצה דאורייתא. ועוד, שהיא [המצה] זכר לחירות וחרוסת זכר לשעבוד, ואיך יערב זה עם זה, דבשלמא מרור וחרוסת הכל זכר לשעבוד הוא. ומסביר רבינו מנוח דאם אינו משהא המצה בחרוסת, אין החרוסת מבטלת טעם המצה כדאמרינן במרור. ושוב כותב רבינו מנוח: ותו, מאן לימא לן דמבטל ל' למצה, ומי עדיפא מצה מפסח שהיו מטבלין אותו בחרדל וכיוצא בו ואין בזה משום ביטול טעם, והכא נמי לא שניא. ואם בבשר הפסח שהוא דבר לח ומקבל כל טעם לא חיישינן לביטול, כל שכן בדבר שהוא יבש כגון מצה, דליכא למיחש לביטול. ומה שאמרו דמצה זכר לחירות וחרוסת זכר לשעבוד ואין לערב, זה אינו, שהרי בזמן שבית המקדש קיים כורך מצה ומרור ואוכל יחד ומצה זכר לחירות ומרור זכר לשעבוד, עכ"ל.

כבר הבאנו שעל מ"ש הרמב"ם דמטבל מצה בחרוסת כתב הראב"ד: זה הבל, וכתב האדר"ת בהערות בני נימין על הרמב"ם: וי"ל דכוונתו למה שכתב המנהיג (ומובא בטור סי' תע"ה) דמצה זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט, ואיך יתחברו יחד. ואני אמרתי דרבינו [הרמב"ם] והראב"ד לשיטתייהו אזלי (פ"ו הל' תשובה ה"ה), שכתב רבינו טעם שהמצריים נענשו, לפי שלא אמר להם ה' יתברך שהם ישעבדו בישראל. אך הראב"ד השיב על זה, אדרבה, הם עשו מצוה. אבל מה שנענשו הוא על קושי השעבוד, ונראה דעת רבינו דעל קושי השעבוד לא נענשו לפי שזה ה' טובתם של ישראל, שיצאו לחירות קודם זמנם מהאי טעמא. וצריכים לומר להראב"ד דיצאו לחירות מטעמים אחרים הנודעים בדברי חז"ל. ולפ"ז לא קשה השגת הראב"ד על רבינו כאן, דבאמת חרוסת ומצה הכל אחד הוא ע"ז זכר לטיט. אבל הראב"ד לשיטתו שלא גרם החרוסת לחירותם כתב: "זה הבל", ורבינו לשיטתי' [דקושי השעבוד המרומז בחרוסת] גרם באמת [לחירות] ועל כן צריך לכוון.

בצפנת פענח על הרמב"ם (הל' חר"מ פ"ח ה"ח) כתב הגאון מרוגוצ'אב זצ"ל להסביר מחלוקת הרמב"ם והראב"ד: והנה גבי מצה יש ב' טעמים על מצות אכילתה - אחד, משום זכר לעוני, ואחד משום זכר לחירות וכו'. ובמרור רק טעם אחד - משום עבדות. וחרוסת ג"כ משום עבדות. והנה בזמן המקדש בודאי מטבלין המצה ג"כ בחרוסת. אך בזמן הזה כיון דחזינן דמצוה דזכר לעבדות בטל, דמרור בזמן הזה דרבנן, רק במרור תיקנו משום זכר, אבל במצה אין צריך לתקן כיון דנשאר בו הטעם משום חירות דהוי מן התורה, וא"כ לא שייך טיבול בחרוסת. ובזה פליגי רבינו עם הראב"ד ז"ל אם שייך תיקון דרבנן היכא שבלא זה שייך חיוב דאורייתא.

והנה בטור (סי' תע"ה) איתא: כתב רב עמרם: ויברך המוציא ויטבל בחרוסת ויאכל. וכן כתב הרמב"ם ז"ל. ואיני יודע טיבול בחרוסת למה. אי משום מצה שאין בה מלח וצריך בשש. בפרישה איתא: שאינו ראוי לבצוע עד שיביאו לו מלח בשש, לשון עיכוב. בהגהות והערות פירשו: בושש בלשון הגמרא כמו לפתן בלשון משנה [ליטבל במלח. וכן הוא לשון הירושלמי: וטמיש ל' במלחא. ועוד הקשה בעל המנהיג לדבריהם שמצה היא זכר לחירות וחרוסת זכר לטיט, והיאך יתחברו זה עם זה. ועוד, מצה דאורייתא וחרוסת דרבנן, ואתי חרוסת דרבנן ומבטל מצה דאורייתא. ועיין בב"ח שכתב דתנא קמא ס"ל דאין חרוסת מצוה ור"א בר' צדוק ס"ל דהיא מצוה, וכיון דהכל מודים דצריך להביא חרוסת, מאי נפקא מינה אם הוא מצוה אם לאו. דהא ודאי אף לר"א בר' צדוק אין מברכים על החרוסת אע"פ שהוא מצוה. אלא ודאי

בחרות דשני טיבולין מצינו בזמן הזה, דרגילין למיעבד כהלל, שלשה לא מצינו.

ורבי שמעי' בשם רש"י כתב שצריך לטבלו בחרות. וכן כתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל: וטובלו בחרות, שכן הי' הלל עושה - אוכל פסח מצה ומרור וטובל בחרות. ועיין בב"י שכתב: וכן דעת הרמב"ם שמטבלו בחרות וכן נהגו.

וכתב הב"ח: ונראית דעת האומרים שטובלין בחרות. וכ"כ בהגהות מיימוניות בשם מהר"ם (תשב"ץ סי' צ"ט) ורבינו תם דמאחר שאנו עושין זכר למקדש כהלל, והלל הי' מטבל בחרות, שהרי זה הי' אכילת מרור שלו, א"כ יש לנו לעשות כאשר עשה הלל, וכ"כ מהר"ל מפראג (גבורות ה' פ' ס"ג) וכן נהג מהר"ש לוריא ז"ל (שו"ת מהרש"ל סי' פ"ח). גם ב"י כתב שכן נהגו ודלא כמ"ש במנהגים דמהר"א טירנא ז"ל, עכ"ל.

הב"י הנ"ל הביא מהאגור בשם המהרי"ל שהכריכה שעושים זכר למקדש כהלל יש לטבל החזרת בחרות ולאכול עם החרות. אבל באכילת מרור, יטבול החזרת בחרות וינענע החזרת מן החרות שלא יבטל טעמו.

ההגהות מיימוניות הנ"ל העיר דהאומר שטעם טבילת המרור בחרות הוא משום קפא יסבור דא"צ להטביל הכורך בחרות משום דאמרו בירושלמי: כל דאית בי' נהמא לית בי' משום קפא. ושוב מביא מיוצר אלקי הרוחות לרב יוסף טוב עלם שכתב שאוכלים הכורך בלי טבילה, וכן נראה לראב"ה וליתר גאוני אשכנז.

בשו"ע (או"ח סי' תע"ה סע' א') בנוגע לאכילת המוציא מצה נפסק שלא כדעת הרמב"ם דלא הוזכר שיש לטבלם בחרות אלא במלח. וברמ"א איתא דאין המנהג לטבלם במלח בלילה הראשונה. ובנוגע למרור נפסק: וישקענו כולו בחרות, ולא ישחנו בתוכו שלא יתבטל טעם מרירותו, ומטעם זה צריך לנער החרות מעליו. ובנוגע לכורך נפסק: וכורכה עם המרור וטובלם בחרות. וכתב הרמ"א: ויש אומרים דאין לטבולו, וכן הוא במנהגים, וכן ראיתי נוהגין, ועיין במג"א (סק"ז) שכתב: והיכא דנהוג - נהוג.

דלת"ק אינה מצוה ואינו מביאו אלא משום קפא לא בעינן לי' אלא למרור וירקות, אבל לר"א בר' צדוק דמצוה היא זכר לטיט, א"כ אף למצה בעינן חרות. ומאחר שהרמב"ם פסק כר"א בר' צדוק דמצוה היא לכך פסק ג"כ דמטבל בחרות.

שוב כותב הב"ח: ומהי שהקשה בעל המנהיג שמצה היא זכר לחירות וחרות זכר לטיט, אפשר לומר דכוונתנו להורות בטיבול זה שהוציאנו מעבדות - שהוא מטיט - שהחרות זכר לו לחירות - שהמצה זכר לו. וכשמטבילים את המרור בחרות כוונתנו בעינין אחר, להורות דהמרירות שמיררו אותנו היינו בעבודת הטיט.

ועיין בפרי חדש (סי' תע"ה סק"א) שכתב ליישב קושייתו הראשונה של בעל המנהיג, שהחרות שמטבילים בה את המצה אינה זכר לטיט, אלא זכר לתפוח, כדעת ר' לוי (פסחים קטז.), ולפיכך מטבל בה המצה שהיא זכר לחירות. עוד יישב שאף שהמצה זכר לחירות אפשר לטבלה בחרות שהיא זכר לשיעבוד, כמו שמצינו בפסוק: "על מצות ומרורים יאכלוהו" - אף שהמרור זכר לשיעבוד והמצה זכר לחירות. ועל קושייתו השני' של בעל המנהיג - איך יטבל בחרות ויבטל מצה שהיא מן התורה - תמה הפר"ח שאף לשיטת בעל המנהיג קשה: איך כרך הלל מצה ומרור וטבלם בחרות. ובהכרח שהי' מנערו מן החרות, ומשום הכי אינה מבטלת את המצה. [ועיי"ש שכתב שממה שהלל לא חשש לביטול טעם המצה אף שטבלה בחרות יתכן שהסיק הרמב"ם למעשה שיטבל את המצה בחרות].

ועיין בהגהות החת"ס לשו"ע (סי' תע"ה סע' א') שכתב ליישב הקושיא הראשונה של בעל המנהיג על הרמב"ם, וז"ל: דעת הרמב"ם פ"ח (מהל' חו"מ ה"ח) שגם המצה טובל בחרות, והיינו לטעמא "מה דרכו של עני בפרוסה" (פסחים קטז.), והוה המצה הזכר לשיעבוד. א"כ יעשה עם המצה זכר לטיט. אך למאי דאמרינן "מצה זו שאנו אוכלים על שלא הספיק וכו'" והוה זכר לחירות, א"כ אין מקום לחרות עם מצה, עכ"ל.

כבר הבאנו את דעת הרמב"ם דיש לטבול את המצה ומרור של כורך בחרות. בטור (סי' תע"ה) מובא: וכתב אבי העזרי שאין לטבלו

לד"נ מורי ורבי הגאון הרב אברהם יעקב בן הרב מאיר הכהן פאם זצ"ל - נפ' כ"ח מנחם אב תשס"א
לד"נ ר' בנימין בן הרב ר' מרדכי ז"ל שור
לד"נ מרת עטא שרה בת ר' בנימין ע"ה - נפ' כ"ג אדר א' תשס"ח

TORAH LODAAS

PESACH
© COPYRIGHT 2025
BY RABBI MATIS BLUM Z"L

נדב בן דבורה לרפ"ש
רוחמה ליבא בת רבקה לרפ"ש
צביה חיה בת לאה ברעניא לרפ"ש
לד"נ פעסא רחל בת דבורה

"וחכמים אומרים, "ימי חייך" - העולם הזה, "כל ימי חייך" -
להביא לימות המשיח"

"And the Chachomim say: `All the days of your life' comes to include [remembering Yetziyas Mitzrayim in] the times of Moshiach."

Why does the Ba'al Hahagadah include this part of the Mishna - which deals with remembering Yetziyas Mitzrayim during the rest of the year - in the Hagada?

Hagaon Rav Betzalel Hakohein Z'T'L of Vilna (cited in Talelei Oros) explains that the Ba'al Hahagada wanted to prove a previously mentioned point: "Even if we are all wise ... and we all know the Torah, there is nevertheless a Mitzva to tell of Yetziyas Mitzrayim ..." To prove this we cite the view of the Chachomim in the Mishna, who are of the opinion that even in the times of Moshiach when the world will be filled with understanding and wisdom, we will nevertheless be required to commemorate Yetziyas Mitzrayim.

"שפוך חמתך אל הגוים"

"Pour out Your wrath ..."

The Rama (Orach Chaim 480) states that it is customary to open the door of the house when reciting *Sh'foch Chamoscha* to demonstrate that the eve of Pesach is *Leil Shimurim* [a night of protection].

The Meforshim ask: Why don't we make this display of faith before the beginning the Seder; why do we wait until after Birkas Hamazon?

The *Beis Haleivi* explains that the Gemorah (Pesachim 109b) asks: How could the Rabbonon require us to drink four cups of wine at the Seder; isn't the number four a multiple of two which in certain instances may be a *Sakana* [harmful] because of *Zugos*? The Gemorah answers that since the night of Pesach is called *Leil Shimurim*, there is no danger of *Zugos* (see Gemorah and Meforshim for a further discussion of the concept of *Zugos*).

This being the case, says the *Beis Haleivi*, immediately after pouring the fourth and final cup of wine [which completes the number to a multiple of two which presents a problem of *Zugos*] we open the door to show

that this is *Leil Shimurim* and no harm can befall us.

Others explain that the Gemorah (ibid 110a) says that the problem of *Zugos* concerning drinking an even number of cups of wine applies only if he drinks them without interruption. However if he "sees the marketplace" [goes outside] between cups, there is no danger. It could be then, that the custom of opening the door before drinking the fourth cup is to give us an opportunity to "see the marketplace" [literally] which would interrupt the number of cups drunk in succession.

The *Menachem Tzion* quotes a Midrash (partially cited by the Da'as Zekeinim in Bereishis 27:30) that says that Yaakov received the Brachos from Yitzchok on the night of Pesach. The two goats which he brought corresponded to the Korbon Pesach and Korbon Chagiga, while the wine was for the Four Cups. When Eisov approached to receive his Brachos, Yitzchok began reciting *Sh'foch Chamoscha*. When Eisov opened the door, Yaakov hid behind it and quickly escaped from the room before Eisov had a chance to notice him.

The *Menachem Tzion* says that it is possible that this is the source of the custom to open the door when reciting *Sh'foch Chamoscha*.

HALACHIC DISCUSSIONS

(not to be relied upon for Halacha L'Ma'aseh)

If one forgot to recite *Vayechulu* in Kiddush on the first night of Pesach that fell on Shabbos, he should not say it on the second *Kos* (because we do not recite two *Kedushos* on one *Kos*). Additionally, he should not say it on another *Kos* between the first and second *Kosos*, since we may not add on to the number of *Kosos*. Rather, he should recite it on a *Kos* during the Se'uda (see Mishna Berura 271:45, and Haseder Ha'aruch 52:6).

QUESTIONS OF THE WEEK

- 1) Can one fulfill his obligation of drinking the Four Cups at the Seder if he pours the four cups into one large cup and drinks from it?
- 2) If someone eats a raw Korbon Pesach, does he receive

Malkos?

- 3) If Chometz falls into food on Pesach, why can't it be nullified if there is sixty times as much permissible food?
- 4) Can one fulfill the Mitzva of Bedikas Chometz if he searches, but does not find any Chometz?
- 5) By what time should one finish Hallel at the Seder?
- 6) If one drinks the Four Cups one after the other without reciting the Hagada in between, has he fulfilled his obligation?
- 7) If one has no vegetable for Karpas whose Bracha is Ha'adama, may he use one whose Bracha is Shehakol?
- 8) On which day of Pesach do we commemorate the Se'uda of Esther?
- 9) If one does not have Matza and Marror, is he obligated Mide'oraysa in Hagadah?
- 10) If one mistakenly said *Chag Hashavuos* on Pesach in Shmoneh Esrei and finished the Bracha, must he go back?
- 11) *Le'chatchila*, when should one recline at the Seder?
- 12) Why did they eat Maror in Mitzrayim?
- 13) In Megilas Esther (4:1) it says: "And Mordechai knew all that happened." Why didn't Esther know?
- 14) Why did the Egyptians feed Bnei Yisroel Matza?

ANSWERS

- 1) One cannot fulfill his obligation of the Four Cups by pouring all four cups into one cup and drinking from it (see Mishna Berura 472:25).
- 2) If one ate a raw Korbon Pesach, according to the Rambam (Hil. Chometz U'Matza 8:6) and Rabbeinu Tam (Pesachim 41b), he does not receive Malkos. Rashi (ibid.) is of the opinion that he does receive Malkos.
- 3) According to the Rambam, the laws of Bitul B'Shishim do not apply to Chometz on Pesach because it is a *Davar Sheyeish Lo Matirim*. [Chazal were more stringent with the laws of Bitul if they pertain to something which is forbidden now, but will become permissible at a later time]. Other Rishonim say that Chometz is not *Boteil* at all on Pesach because of the severity of the laws of Chometz [*Koreis, Bal Yeiro'eh, Bal Yimotzei*] and because people are accustomed to eating it throughout the year (see Yoreh Deah 102, Rama, Taz, and Shach; Mogein Avrohom 447:40).
- 4) If one searches for Chometz but does not find any, he

has nevertheless fulfilled the Mitzva of Bedikas Chometz (see Rama, Orach Chaim 432:2; Mishna Berura 13).

- 5) It is preferable that Hallel be finished before Chatzos (Rama, Orach Chaim 477:1).
- 6) No (Orach Chaim 472:8)
- 7) According to the Pri Megodim (486, M.Z.) and Rav Shulchan Aruch (473:18) it is permissible. According to Yeshu'os Yaakov (473:2), he should just use the Marror for Karpas.
- 8) On the second day (Mogein Avrohom 490).
- 9) Yes (Pri Megodim 485).
- 10) According to the Chayei Adam (28:15) - no. According to the Birkei Yoseif (668) - yes. (See Mishna Berura 108:38, 668:2).
- 11) While drinking the four cups, eating the Matza, and during the entire meal (Rema 472:7).
- 12) The Ibn Ezra (Shmos 12:8) writes in the name of one of the *Chachmei Sforad*, that it had medicinal use to counter the ill effects of the humid air in Egypt.
- 13) She was busy with the Mitzva of Bi'ur Chomeitz (Koheles Rabba 8:9; Yalkut Shimoni, Koheles 975).
- 14) The Avudraham (Sefer Hahagada, D'H' Ha Lachma) cites the Ibn Ezra who writes that Matza takes a long time to be digested, and thus, it was the food of choice to give to captives, so that they should not need to be fed frequently.

NOW AVAILABLE

The sefer **נר מתתיהו** is available for purchase:

- in seforim stores
- via shipping by emailing torahlodaas@gmail.com
- by picking up in Monsey, Queens, or Lakewood.
Please be in touch via email.

The sefer **מצא טוב** on שמחות and the set of Torah Lodaas volumes 1-5 are available for purchase. Email to purchase.

Due to many practical considerations, Torah Lodaas is only available through e-mail. Anyone who wishes to dedicate an issue or receive Torah Lodaas is asked to send his name and e-mail address to: TorahLodaas@gmail.com

*The material for this issue has been reprinted
from previous years*